

# Debata o budoucnosti Evropské unie

## Ekonomika a instituce EU

(vstupní dokument tematické skupiny pro ekonomicko-institucionální oblast)

### 1) Ekonomické výzvy – zelená a digitální transformace

- Digitalizace a umělá inteligence / Technologické zaostávání
- Elektromobilita a alternativní pohony (vodík, syntetická paliva)
- Autonomní mobilita
- Energetická transformace (výroba, distribuce, skladování)
- Infrastruktura pro nové technologie
- Nové technologie v zemědělství a potravinářském průmyslu (potraviny „ze zkumavky“)
- Odpadové hospodářství – zpracování druhotných surovin, likvidace škodlivin a nebezpečných odpadů
- Udržitelný průmysl v Evropě
- Vzdělání pro novou ekonomiku (školení všech stupňů, celoživotní vzdělávání a rekvalifikace, výzkum, vývoj, inovace a transfer znalostí a dovedností)
- Efektivní a široce dostupný kapitálový trh – zdroje investic pro startupy a rychle se rozvíjející malé a střední podniky (transfer vědeckých poznatků do aplikační sféry)
- Reakce na globální výzvy: pandemie, obranyschopnost

#### Anotace:

Vědeckotechnický pokrok přináší kumulativní změnu spočívající v nových technologiích a produktech, z nichž mnohé reagují na devastaci životního prostředí, jež je již kritická. V řadě těchto technologií a produktů navíc Evropa zaostává: ani ne tak ve schopnosti vytvářet a přinášet nové myšlenky, objevy a inovace, jako v jejich praktické aplikaci do produktů a technologií. Evropa tak postupně v mnoha oborech postupně ztrácí konkurenceschopnost. Významnou brzdou je přitom nízký objem rizikového kapitálu a nedostatečně bonitní evropsky působící finanční trhy, umožňující financování nových, z povahy věci zpravidla rizikových projektů. Zároveň v řadě evropských zemí proces relokace průmyslové výroby mimo Evropu a s ním související dezindustrializace překročily hranici, za níž dochází k ztrátě schopnosti podílet se na vývoji nových produktů a technologií a produkčně je realizovat. Bez obratu v trendu postupné ztráty konkurenceschopnosti nebudou v Evropě udržitelné ani její bohatství, důchodová a životní úroveň a sociální systém. Součástí a podmínkou nezbytné technologické transformace evropské ekonomiky je masivní posílení výdajů na vzdělání, výzkum a vývoj, a to včetně jejich modernizace ve smyslu přizpůsobení současným potřebám a anticipaci potřeb budoucích.

Aktuální globální přináší i další výzvy, na něž musí Evropa reagovat: v neposlední řadě jde o aktuální pandemii nemoci CoViD-19 a na růst mezinárodního napětí vyvolaný rostoucí asertivitou ČLR i dalších regionálních mocností) s ambicemi změnit světový řád způsobem negujícím poválečné uspořádání založené na Chartě OSN, jehož součástí je masivní posilování vojenských kapacit ČLR a dalších zemí. Pandemie nemoci CoViD-19 ukázala omezenost kapacity evropského farmaceutického průmyslu, což je především z dlouhodobého pohledu a z hlediska rizik potenciálních budoucích epidemií a pandemií stav, který je třeba změnit; paralelně je třeba významně zvyšovat vojenskou kapacitu a obranyschopnost Evropy, což vyžaduje rozsáhlou reorganizaci evropského obranného průmyslu a masivní investice do výzkumu a vývoje nových technologií s využitím ve vojenství, tak, aby se snižovala závislost Evropy na vojenských technologiích a dodávkách zbraňových systémů z třetích zemí. V oblasti zdraví a obranyschopnosti (a rovněž bezpečnosti) se zároveň ukazuje potřeba posílení koordinace na evropské úrovni.

## **2) Ekonomické výzvy – sociální struktura a makroekonomická rovnováha**

- Rozevírání příjmových a sociálních nůžek
- Změna profesní struktury
- Stagnace a pokles reálných mezd („pracující chudoba“), prekarizace práce
- Exkluze místo inkluze
- Rozpor mezi nadějí dožití a délkou produktivního věku
- Spravedlivé daně a sociální pojištění v celém evropském hospodářském prostoru – zdanění nadnárodních společností a vysokopříjmových skupin, zamezení daňových úniků do daňových rájů, strukturálně rovnovážné zdanění spotřeby produktů ekologické a zdravotní zátěže (ekologické daně a „sin taxes“), harmonizace daňových základů a sazeb (zamezení daňové konkurence)
- Veřejná i soukromá zadluženost
- Udržitelný růst a zaměstnanost

### **Anotace:**

Zelená a digitální transformace evropské ekonomiky povedou k radikální restrukturalizaci světa práce a pracovního trhu. S ní je spojený problém nedostatku kvalifikovaných pracovních sil pro nové činnosti a nová odvětví a zároveň nárůst strukturální nezaměstnanosti. Vedle nákladů na potřebné masivní systémy rekvalifikací, na kurikulární reformy na všech stupních vzdělávání a na dostupnost kvalitního vzdělání ve všech zemích a regionech EU se zvýší náklady na sociální zabezpečení. Stejným směrem působí rostoucí průměrná délka postproduktivního života. Růst rozdílů v důchodech, nízký růst, stagnace či dokonce pokles reálných mezd v mnoha tradičních profesích budou mít tendenci akcelarovat, dále narušovat již tak oslabenou sociální soudržnost a bez efektivních politik povedou k růstu sociálního vyloučení. Uvedené jevy, v kombinaci s malou schopností národních fiskálních systémů efektivně zdanit transnacionální korporace a nejvyšší příjmové skupiny a paralelně se snižující daňovou výnosností zdanění nižších příjmových skupin, povedou k nutnosti významně restrukturalizovat fiskální systém, a to v několika směrech: zamezení exportu důchodů mimo místo jejich tvorby, dosažení strukturální rovnováhy daní

ze statků a služeb, s jejichž spotřebou jsou spojené veřejné náklady (tj. např. daň z tabákových výrobků nastavit tak, aby její výnos pokryl náklady na léčbu nemocí způsobených jejich spotřebou), sjednocení národních daňových soustav do struktury umožňující efektivní srovnání míry zdanění mezi zeměmi a zamezující škodlivé daňové konkurenci a sociálnímu dumpingu (zejména cestou harmonizace daňových základů; přitom je ale třeba ponechat národním státům prostor pro volbu kombinace míry zdanění a rozsahu veřejných služeb). Hrozbou je vysoká a rychle rostoucí míra zadlužení veřejného i soukromého sektoru řady zemí, s níž bude v následujících letech nutné se vypořádat bez drastických sociálních dopadů. Zároveň je třeba i ve ztížených podmínkách potřebné fiskální konsolidace udržovat přiměřený hospodářský růst, bez něhož nelze zajistit zaměstnanost na potřebné úrovni nenarušující sociální kohezi. Uvedené hospodářskopolitické výzvy přinášejí na evropské i národní – tam zejména! – úrovni potřebu zásadního posílení rozhodování založeného na datech při tvorbě hospodářských politik, a tedy posílení kvality a kontrolovatelnosti těchto politik, s čímž úzce souvisí potřeba zvýšení dostupnosti dat nejen pro vlády, ale i pro veřejnost.

### 3) Institucionální uspořádání:

- Monetární federace versus fiskální konfederace: absence fiskální unie (dostatečně robustního evropského rozpočtu spravovaného evropským „ministerstvem financí“ a financovaného příjmy z evropských /federálních/ daní a dluhopisů)
- Nedostatečná fiskální disciplína některých členských zemí – nedostatečná vymahatelnost a účinnost paktu růstu a stability a fiskálního paktu
- Nedokončená bankovní unie – absence evropského fondu pojištění vkladů zodpovědného zároveň za regulaci a supervizi finančního sektoru (evropské „Federal Deposit Insurance Corporation“)
- Vícerychlostní Evropa – měnoví a hospodářskopolitiční „ins and outs“
- Vymahatelnost evropského práva, vymahatelnost dodržování smluv členskými státy, anti-corruption
- Problém rozhodování při vysokém počtu členských zemí
- Selhání WTO / tolerance porušování pravidel mezinárodního obchodu velkými zeměmi a neschopnost EU čelit mu
- Potřeba prohlubování vnitřního trhu EU

#### **Anotace:**

Hospodářská a měnová unie je asymetrická: federalizovaná měnová politika (na výkonné politické moci operačně nezávislá společná centrální banka vybavená rozsáhlými pravomocemi, měna, měnová a devizová politika) kontrastuje s veřejnými financemi, které jsou v rukou vlád členských zemí, a jejich koordinace je vynucována dohodnutými společnými pravidly, přičemž jejich dodržování je sice kontrolováno na vládách bezprostředně nezávislou Evropskou komisí, avšak vynucováno na základě politických dohod vlád. Tento mechanismus se opakovaně ukázal jako nefunkční a vynutitelnost smluv jako nízká. Hospodářská a měnová unie ve své původní, ale i dnešní podobě je tak „projektem do dobrého počasí“. Vedle chybějící fiskální autority s dostatečně robustním

rozpočtem a vlastními příjmy z daní a dluhopisů (jedinou federální daní jsou v současnosti cla) není dokončena ani bankovní unie, kde chybí společný mechanismus pojištění vkladů a řešení problémů finančních institucí, čelících špatné bonitě svých aktiv. Skutečnost, že některé členské země nepřistoupily k společné měně, vede pak logicky k tomu, že se nepodílejí – nebo podílejí jen velmi omezeně – na některých závažných rozhodnutích společné hospodářské politiky a jsou tak s nimi pouze konfrontovány (podobně jako nečlenské země zapojené do společného trhu). To pak samozřejmě stimuluje i politické divergence mezi „ins“ a „outs“. Zde je třeba rovněž z pohledu ČR specificky poznamenat, že závažnou překážkou většího zapojení do řešení evropských problémů je příslušnost a obtížně vysvětlitelná loajalita k uskupení V4, jehož postupy přitom často v posledních letech směřují vyhraněně proti českým národním zájmům a jehož působnost v rámci celku unie je v posledních letech vysoce toxická, a to i z hlediska uspořádání a funkčnosti evropských institucí. (tento postup ČR přitom kontrastuje s postupem Slovenské republiky, která, ačkoli je rovněž členem V4, postupuje vůči ostatním členům V4 podstatně asertivněji, a v rámci EU často zastává samostatné, na V4 nezávislé postoje.) Velký počet členských zemí, jemuž se jen málo přizpůsobily rozhodovací mechanismy unie (kvalifikovaná většina), tvoří nikoli výjimečně dohromady vážnou překážku efektivní politiky. Jedním z důsledků této situace je i malý vliv unie na vývoj světové politiky, neodpovídající ekonomické váze Evropy v rámci světové ekonomiky, a malá schopnost čelit predátorským aktivitám velmocí. A to včetně dodržování dosud smluvně zakotvených pravidel mezinárodního obchodu. Udržení jeho liberálních zásad formulovaných v principech GATT/WTO a obrana světového trhu před různými „pásky a stezkami“, jejichž podstatou je úsilí o náhradu svobodného obchodu mezi korporacemi, založeném na konkurenci, obchodem mezi státy, regulovaným imperiálními zájmy velmocí, jakož i před predátorskou ochranářskou celní a kvantitativní politikou, je přitom vitálním zájmem evropské unie a ochrany jejího vnitřního trhu. Rozvoj a prohlubování vnitřního trhu EU a odstraňování zbývajících netarifních bariér zůstává nadále klíčovou rozvojovou strategií EU a je vysoce žádoucí, aby jí EK a členské státy věnovaly náležitou pozornost a úsilí. Obdobně důležitým strategickým směrem institucionální struktury EU je úsilí o vyjednání a uzavření dalších moderních obchodních a investičních dohod s mimoevropskými státy s podobným ekonomickým systémem, na prvním místě s USA, kde je vysoce žádoucí s novou americkou administrativou obnovit jednání o dohodě TTIP. Zásadní význam bude mít rovněž vytvoření moderního, vzájemně výhodného liberálního obchodního a investičního režimu se Spojeným královstvím.